УДК 336.2

ОПОДАТКУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Полторак Анастасія Сергіївна
канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївського національного аграрного університету
E-mail: poltorak@mnau.edu.ua

***Анотація**. Представлено економічну сутність дефініції «податкове регулювання розвитку інтелектуального капіталу». Розглянуто інструменти податкової політики, за рахунок яких можливо здійснювати податкове регулювання розвитку інтелектуального капіталу на рівні держави. Проаналізовано вплив ефективного використання механізму фінансового регулювання розвитку інтелектуального капіталу у сфері оподаткування на величину корисного економічного, інноваційного, соціального та екологічного ефектів. Узагальнено перелік індикаторів ефективності застосування механізму фінансового регулювання у сфері оподаткування.*

***Аннотация**. Представлено экономическую сущность дефиниции «налоговое регулирование развития интеллектуального капитала». Рассмотрены инструменты налоговой политики, за счет которых возможно осуществлять налоговое регулирование развития интеллектуального капитала на уровне государства. Проанализировано влияние эффективного использования механизма финансового регулирования развития интеллектуального капитала в сфере налогообложения на величину полезного экономического, инновационного, социального и экологического эффектов. Обобщен перечень индикаторов эффективности применения механизма финансового регулирования в сфере налогообложения.*

***Ключові слова:** оподаткування, фінансове регулювання, податкове регулювання, інтелектуальний капітал, інноваційний розвиток.*

***Ключевые слова:** налогообложение, финансовое регулирование, налоговое регулирование, интеллектуальный капитал, инновационное развитие.*

Постановка проблеми. Серед ключових тенденцій економічного прогресу доцільно виокремити формування нового зразку новаторського розвитку на базі застосування комплексу сучасних знань і інновацій. Так, роль найпоказовіших чинників ефективності економіки відіграють саме інноваційні показники, забезпечуючи нагромадження інтелектуального капіталу, високі темпи зростання економіки в умовах глобалізації. Зазначимо, що серед непрямих методів, за рахунок яких держава забезпечує регулювання розвитку інтелектуального капіталу, одним з найвпливовіших та універсальних є оподаткування. Враховуючи обмеженість фінансових ресурсів, проблема даного дослідження висувається у роль першочергових.

Аналіз останніх досягнень і публікацій. Окремі аспекти дослідження оподаткування як елемента фінансового регулювання розвитку інтелектуального капіталу в Україні досліджували такі науковці: О. В. Катигробова [1, с. 281–285] – у процесі опису елементів системи фінансового забезпечення інновацій в Україні; С. В. Корновенко, О. М. Тараненко [2, с. 79–84] та Л. І. Курило [4, с. 234–245] – під час дослідження впливу інтелектуального капіталу на розвиток економіки; І. А. Крисоватий [3], Н. Мацелюх, Г. Дем'янчук [5, с. 126–134], А. І. Мярковський [7, с. 7–19], А. О. Нікішин [8] – у процесі опису перспектив розвитку податкового регулювання інноваційних процесів; О. Я. Сцібан [9, с. 267–274], А. С. Чумаченко [10, с. 221–224] – під час розробки окремих елементів механізму державного регулювання інтелектуального капіталу на макрорівні та інші. Зазначимо, що наявність дискусійних моментів та недостатнє представлення окресленої проблематики у літературі визначили вибір теми дослідження.

Метою статті є виокремлення економічної сутності дефініції «податкове регулювання розвитку інтелектуального капіталу», розгляд інструментів податкової політики, за рахунок яких можливо здійснювати податкове регулювання розвитку інтелектуального капіталу на рівні держави, аналіз впливу ефективного використання механізму фінансового регулювання розвитку

інтелектуального капіталу у сфері оподаткування на величину корисних ефектів, узагальненні переліку індикаторів ефективності застосування механізму фінансового регулювання у сфері оподаткування.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання розвитку інтелектуального капіталу в Україні в т. ч. здійснюється шляхом: комплексної підтримки окремих напрямів інноваційної діяльності, визначених пріоритетними; формування ефективної нормативно-правової бази для стимулювання діяльності у сфері інновацій; стимулювання фінансово-кредитних установ, які здійснюють кредитування окремих інноваційних проектів; захисту інтересів та прав суб'єктів інноваційної діяльності; встановлення пільгових умов у сфері оподаткування інноваційної діяльності. На нашу думку, одним з найбільш ефективних напрямів фінансового регулювання розвитку інтелектуального капіталу є оподаткування.

Як зазначає Л. І. Курило [4, с. 236], під інтелектуальним розуміють капітал, формування якого відбувається за рахунок економічного і природного потенціалу та людських і інформаційних ресурсів, у структурі якого виокремлюють наступні складові: ринковий, людський, споживчий та інші, які знаходяться у постійній взаємодії.

Податкове регулювання розвитку інтелектуального капіталу в Україні як частина фінансового регулювання має охоплювати ймовірні ефекти у майбутньому, що можуть мати екологічний, соціальний та економічний характер. Так, «податкове регулювання розвитку інтелектуального капіталу» – це непрямий фінансовий метод, що здійснюється у динамічному процесі ефективної взаємодії суб'єкту, що здійснює регулювання розвитку інтелектуального капіталу, об'єкту, на який спрямовується вплив, тобто ефективність вищевказаного розвитку, та комплексу інструментів податкової політики, за рахунок яких відбувається цей процес.

Суб'єктом податкового регулювання розвитку інтелектуального капіталу виступає держава, а саме органи законодавчої і виконавчої влади через те, що податок є виключно державним атрибутом. Зауважимо, що процес податкового регулювання характеризується динамічністю, так, фінансове регулювання у сфері оподаткування полягає не тільки у встановленні певних ставок чи пільгових умов, але і у їх своєчасному коригуванні відповідно до соціально-економічних умов.

Узагальнивши світовий досвід у сфері податкового регулювання розвитку інтелектуального капіталу, представимо комплекс інструментів податкової політики, за рахунок яких можливо здійснювати податкове регулювання розвитку інтелектуального капіталу на рівні держави:

– застосування пільгової ставки податку на прибуток для підприємств, що реєструють результати інноваційної діяльності та впроваджують їх у господарську діяльність вітчизняних підприємств;

– використання максимально прискорених темпів амортизації основних засобів та нематеріальних активів суб'єктами інноваційної діяльності;

– застосування пільгових умов оподаткування імпорту окремих видів необоротних активів, задіяних у процесі інноваційної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання;

– створення пільгових умов оподаткування для підприємств, які здійснюють інвестиції в інноваційні процеси.

У світовій практиці з метою аналізу рівня податкового стимулювання діяльності у сфері інновацій визначається показник граничної податкової ставки на нові інвестиції (Marginal Effective Tax Rate on investment in R&D assets), тоді як у вітчизняному податковому законодавстві не визначено дієвих механізмів податкового регулювання розвитку інтелектуального капіталу. Зауважимо, що найсприятливіші умови у сфері оподаткування для розвитку інтелектуального капіталу зафіксовано в Іспанії, Чехії, Канаді, Франції та Японії.

Як влучно вказує І. А. Крисоватий, механізм фінансового регулювання інноваційних процесів у сфері оподаткування має свої унікальні особливості [3, с. 7], так, його ефективне застосування, направлене на розвиток інтелектуального капіталу, спричинить позитивний вплив на величину корисного економічного, інноваційного, соціального та екологічного ефектів, а саме:

– економічний ефект, що полягає у зростанні рівня стрімкого розвитку територій та прибутковості певних видів діяльності з одночасним зниженням трудомісткості виробництва та собівартості отриманої продукції, а також сприянні підвищенню інвестиційної активності. Крім того, для аналізу отриманого економічного ефекту І. А. Крисоватим запропоновано застосування наступних показників: коефіцієнт якості прибутку; зниження собівартості продукції; коефіцієнт якості інвестицій [3, с. 7];

– інноваційний ефект, що полягає у збільшенні величини інтелектуального капіталу, спроможності певних галузей гідно конкурувати

на зовнішніх ринках та підвищенні якості виробленої продукції. Індикаторами інноваційного ефекту ефективності застосування механізму фінансового регулювання у сфері оподаткування доцільно вважати рівень активності підприємств у сфері інновацій, показники інформаційного забезпечення та інші;

– соціальний ефект, що полягає у зростанні рівня продуктивної зайнятості населення, в т. ч. в інтелектуальних виробництвах, активізації загального рівня прагнення до саморозвитку особистості, збільшенні доходів населення, соціальних стандартів та загального обсягу інвестицій в людський капітал, коригуванні цін на товари, що є аналогічними інноваційній продукції та загальному підвищенні добробуту населення. Індикаторами соціального ефекту ефективності застосування механізму фінансового регулювання у сфері оподаткування доцільно вважати питому вагу населення, занятого в інтелектуальному виробництві, в загальній кількості зайнятого населення країни, питому вагу інвестицій у людський капітал в загальному обсязі інвестицій та інші;

– екологічний ефект, що полягає у масовому застосуванні альтернативних джерел енергії, зниженні загального рівня забруднення атмосфери, збереженні ландшафтів, флори і фауни. Індикаторами екологічного ефекту ефективності застосування механізму фінансового регулювання у сфері оподаткування доцільно вважати загальний рівень шкідливих викидів, питому вагу застосування альтернативних джерел енергії у загальному її обсязі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, виходячи з проведеного дослідження, зроблено наступні висновки:

1. Узагальнено теоретичний підхід до трактування категорії «податкове регулювання розвитку інтелектуального капіталу», що, на відміну від існуючих, розглядається як непрямий фінансовий метод, що здійснюється у динамічному процесі ефективної взаємодії суб'єкту, що здійснює регулювання розвитку інтелектуального капіталу, об'єкту, на який спрямовується вплив, тобто ефективність вищевказаного розвитку, та комплексу інструментів податкової політики, за рахунок яких відбувається цей процес. Зазначене сприятиме поглибленню понятійного апарату економічної науки.

2. Представлено комплекс інструментів податкової політики, за рахунок яких можливо здійснювати податкове регулювання розвитку інтелектуального капіталу на рівні держави, у т. ч. застосування пільгової ставки податку на прибуток для підприємств, що реєструють результати інноваційної діяльності та впроваджують їх у господарську діяльність вітчизняних підприємств; використання максимально прискорених темпів амортизації основних засобів та нематеріальних активів суб'єктами інноваційної діяльності; застосування пільгових умов оподаткування імпорту окремих видів необоротних активів, задіяних у процесі інноваційної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання; створення пільгових умов оподаткування для підприємств, які здійснюють інвестиції в інноваційні процеси.

3. Проаналізовано вплив ефективного застосування механізму фінансового регулювання розвитку інтелектуального капіталу у сфері оподаткування на величину корисного економічного, інноваційного, соціального та екологічного ефектів та узагальнено індикатори стану ефективності його застосування, а саме: коефіцієнт якості прибутку; зниження собівартості продукції; коефіцієнт якості інвестицій – для оцінки економічного ефекту; рівень активності підприємств у сфері інновацій, показники інформаційного забезпечення – для оцінки інноваційного ефекту; питома вага населення, занятого в інтелектуальному виробництві, в загальній кількості зайнятого населення країни, питома вага інвестицій у людський капітал в загальному обсязі інвестицій – для оцінки соціального ефекту; загальний рівень шкідливих викидів, питома вага застосування альтернативних джерел енергії у загальному її обсязі – для оцінки екологічного ефекту.

Список використаних джерел:

1. Катигробова О. В. Система фінансового забезпечення інноваційного розвитку України / О. В. Катигробова // Інноваційна економіка. – 2013. – № 2. – С. 281–285.

2. Корновенко С. В. Інтелектуальний капітал та його вплив на розвиток інноваційної економіки / С. В. Корновенко, О. М. Тараненко // Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки. – 2015. – № 10. – С. 79–84.

3. Крисоватий І. А. Податкове регулювання інноваційний процесів в Україні: стан та перспективи розвитку : автореф. дис… канд. екон. наук: 08.00.08 / І. А. Крисоватий ; ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вади-

ма Гетьмана». – К., 2014. – 22 с.

4. Курило Л. І. Інтелектуальний капітал аграрної сфери у формуванні інноваційної моделі розвитку / Л. І. Курило // Вісник Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2013. – № 22. – Т. 6. – С. 234–245.

5. Мацелюх Н. Фінансування та стимулювання комерціалізації інновацій в Україні: проблеми і шляхи вирішення / Н. Мацелюх, Г. Дем'янчук // Наука та інновації. – 2014. – № 3. – С. 74–79.

6. Мельник М. І. Вплив податкових чинників на активізацію інвестиційних процесів в Україні / М. І. Мельник, Т. В. Мединська // Український соціум. – 2011. – № 2. – С. 126–134.

7. Мярковський А. І. Перспективи вдосконалення фінансового регулювання в Україні: глобальні виклики / А. І. Мярковський // Фінанси України. – 2014. – № 2. – С. 7–19.

8. Нікішин А. О. Основні напрями вдосконалення механізму податкового регулювання / А. О. Нікішин // Ефективна економіка. – 2016. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://goo.gl/nkBOEQ

9. Сцібан О. Я. Державне регулювання інтелектуальної власності в напрямі формування інноваційної економіки в Україні / О. Я. Сцібан // Управління. – 2013. – №1. – С. 267–274.

10. Чумаченко А. С. Мотиваційний механізм формування інтелектуального капіталу на макрорівні / А. С. Чумаченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 3. – Т. 3. – С. 221–224.